

stoljeću mnogi Židovi sele iz Dubrovnika. Izak Ješurun, nevino optužen za ritualno umorstvo djevojčice, u svojoj molbi za oslobođanje navodi da mu mali broj njegovih istovjernika u Gradu ne može materijalno pomoći. Tridesetih godina ovog stoljeća, na molbu rabina, Židovi se opet slobodno useljavaju. Nakon potresa 1667. dubrovačka vlada im je naklonjenija u svojoj težnji za bržim oporavkom Republike, usprkos oštroj antižidovskoj propagandi koju vodi Katolička crkva.

U 18. stoljeću učvršćuje se Bratovština (Schola Haebreorum) kao predstavnik Židova u odnosima s Dubrovnikom. Niz Židova dobio je pravo na stjecanje nekretnina, no 1799. godine vlasti im to zabranjuju. Što se statusa tiče, izgleda da ga Republika, bez načelnog stava, rješava pojedinačno. Uloga Geta ostaje nepromijenjena. Autor u ovom poglavlju navodi nove odredbe Senata o Židovima. Također, konkretnim primjerima ilustrira i sudjelovanje Židova u dubrovačkom poslovnom životu. Na kraju poglavlja donosi kratku analizu položaja Židova u Republici, zaključujući da je bio povoljniji nego u ostalim hrvatskim krajevima.

Za francuske vladavine Židovi stječu građansku jednakopravnost. Židovska Bratovština je jedina koja u ovom razdoblju nije bila ukinuta.

Za austrijske vladavine, proglasom iz 1814, Židovi uspijevaju sačuvati stečeni status. Ipak, 1848. godine na snagu stupaju određena ograničenja koja se 1867. godine opet ukidaju. Krajem 19. stoljeća u provinciji Dalmaciji donesenim odredbama djeluju dvije židovske vjerske općine, u Dubrovniku i

Splitu. Godine 1830. dubrovačka židovska zjednica veća je nego ikada prije ili kasnije. Nakon toga dolazi do pada, a mnoge imućne židovske obitelji teške gospodarske prilike dovode do propasti.

U jugoslavenskoj državi Židove teško pogađa val antisemitizma. Da bi se zaštitili, 1919. organiziraju Savez židovskih općina sa sjedištem u Beogradu. Siromašna židovska općina bila je pred početak II. svjetskog rata znatno opterećena i zbrinjavanjem izbjeglica.

Stradanja Židova u doba fašističke okupacije traju do povlačenja Nijemaca iz Dubrovnika, 17. listopada 1944, uključujući i taj dan. U vrijeme talijanske okupacijske vlasti koja onemogućuju deportacije, usprkos pritiscima ustaša i nacista, njihov je položaj nešto povoljniji. Autor u ovom poglavlju između ostalog donosi odredbe ustaških vlasti i opisuje put stradanja dubrovačkih Židova ponaosob.

Nakon oslobođenja, u Grad se vraćaju preživjeli dubrovački Židovi, kojih 1946. godine ima oko trideset. Članstvo židovske zajednice od tada opada i njena općina gubi vjeroispovjednu ulogu.

Pored sažetka na engleskom jeziku, knjiga »Židovi u Dubrovniku« sadrži i fotografije i faksimile dokumenata — svjedočanstva o načinu života Židova u Dubrovniku.

Spomenimo na kraju da je skraćen i preinačen tekst ovog djela dr. Bernarda Stullija objavljen u Izraelu, u svesku »Jugoslavija« Enciklopedije židovskih naselja.

Vesna Miović-Perić

KNJIGA IVANA SUPEKA O RUĐERU BOŠKOVIĆU

U izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu izašla je 1989. godine knjiga Ivana Supeka »Ruđer Bošković. Vizionar u prijelomima filozofije, znanosti i društva«. Polazište za knjigu je bilo, kako sam autor u predgovoru spominje, djelo Željka Markovića »Ruđer Bošković« s tim da se Supek pozabavio isključivo

fizikom i filozofijom u čemu je Bošković učinio i najveće dosege.

U trinaest poglavlja knjige Supek iznosi mnoštvo pitanja još i danas aktualnih. Na početku ukazuje na opći duhovni kontekst u kojem je Bošković rastao u Dubrovniku i Rimu a sve je to utjecalo na njega da izgradi svoj duboko vjernički i humanistički stav

te se time uklapa u tradiciju ranijih hrvatskih humanista.

Kod njega se osjećaju utjecaji Aristotela (i/ili aristotelizma posredovanog preko skolastike), Galileia, Newtona i po Supekovu mišljenju manje Leibniza ali se Bošković nije dao zarobiti nego je krenuo vlastitim putem nadvladajući tako u nekim pitanjima svoje uzore. S Galileiom se nije slagao u tome što on poriče silu koja će Boškoviću biti jedan od temeljnih pojmova. Ali mu sila nije ista kao kod Newtona nego u nekom smislu proširenje Newtonove sile. Iz naravi sile proizlazi shvaćanje atoma ne kao grudice tvari kao kod Newtona nego kao neprotežnih i neproničnih atoma-točaka. Sila je privlačno-odbojna i mijenja se kontinuirano. Inače je princip kontinuiteta (neprekinutosti) temeljno načelo koje vrijedi u svijetu. U želji da ga sačuva važećim Bošković je dosljednim umovanjem došao do toga da mora odbaciti predodžbu krutog tijela što je bila vrlo neobična pretpostavka.

Njegovo shvaćanje prostora (i vremena) razlikuje se od Newtonova i prema Supeku prethodi Kantovu. Prostor (i vrijeme) su dvoslojni. Postoji matematički (imaginarni, potencijalni) i fizički (stvarni, aktuelni) prostor (i vrijeme). Upravo takvo shvaćanje prostora i vremena omogućuje objašnjenje gibanja na potpuno nov i za Boškovićevo vrijeme neobičan način a vrlo je blizu kvantnomehničkom objašnjenju. Ali Boškovićevo shvaćanje prostora nije ograničeno samo na prirodu nego ima elemente metafizike što izričito i stoji u

dodatku Teoriji. Problem odnosa duše i tijela koji se tu postavlja potpuno je izvoran i Supek to Boškovićevo rješenje povezuje s kvantnom teorijom. Duša nije u stvarnom prostoru njegovih točaka-atoma ali nije ni odvojena od njih. Ona se nalazi u cijelom matematičkom (potencijalnom) prostoru. To je potpuno nov način shvaćanja interakcije između fizičkog i psihičkog.

Neke ideje Boškovićeve teorije bile su dalekosežne kao što je objašnjenje gustoće tijela, nagovještaj kinetičke teorije topline, shvaćanje fotoluminiscencije, nagovještaj Bohrove teorije atoma i kvantne teorije, fizike čvrstog stanja i stereometrije.

Nakon njegove smrti njegova je teorija bila slabije prihvaćena po Europi zato što su u znanosti prevladale analitičke metode istraživanja dok je Boškovićevo shvaćanje prostora bila izložena geometrijski. Ali su ideje te teorije kasnije bile oživljene radovima mnogih znanstvenika kao što su Faraday, Kelvin, Cauchy, Maxwell, Poynting, J. J. Thomson, Bohr, Heisenberg i dr.

Doprinos Supekove knjige je u tome što Boškovićevo shvaćanje prostora i aspekta modernih dostignuća u znanosti te izričito ističe filozofijsku komponentu Boškovićeve teorije naglašavajući Boškovićevo prihvaćanje Aristotelove dvoslojnosti svijeta (aktuelno-potencijalno) u čemu vidi rješenje odnosa duše i tijela. Boškovićevo shvaćanje prostora nije samo fizička teorija nego nastoji objasniti cjelinu svijeta.

Stipe Kutleša

PUBLIKACIJA O JEDNOM DESETLJEĆU OBNOVE DUBROVNIKA

Potres od 15. IV. 1979. nanio je velike štete i spomeničkom nasljeđu Dubrovnika i dubrovačkog kraja. Nakon tog potresa pristupilo se obnovi Dubrovnika. Što je sve poduzeto i što je sve učinjeno kroz deset godina — o tome govori knjiga »Obnova Dubrovnika 1979—1989«, koju je potkraj ljeta 1989. izdao Zavod za obnovu Dubrovnika.

Knjiga je dobro zamišljena i solidno ostvarena. Pravo je vrelo najrazličiti-

jih podataka u riječi i slici na 372 stranice velikog formata. Mnogo je ljudi sudjelovalo u njenoj realizaciji. Svi oni, kao i njen izdavač, zaslužuju priznanje jer su stvorili veoma značajno dokumentarističko djelo, zanimljivo po svom sadržaju i izuzetno korisno po mnoštvu informacija. Knjiga se sastoji od tri dijela.

Prvi dio knjige počinje napisom Boža Letunića koji objašnjava njenu